

Obrazy v kameni – příklad z vrchu Tuhošť na Švihovsku | Luboš Chroustovský

Luboš Chroustovský

Obrazy v kameni – příklad z vrchu Tuhošť na Švihovsku

Abstract:

Images in stone – an example from the hill of Tuhošť near Švihov

The presented project Images in rock investigates the role of rock features in individual and social worlds of past and contemporary societies. They are often perceived as spiritual beings/powers, their dwelling places or products (so called pseudo-artefacts). Their ability to attract attention and stimulate the imagination has been used in imagination survey aimed to gather drawings of respondents images. This paper¹ presents a case study focused on a lydite rock feature within prehistoric hillfort at Tuhošť near Švihov (Klatovy district, West Bohemia, fig. 1). One hundred respondents externalized 122 motifs, which were analyzed and classified into interpretation categories (humans, beings, animals, natural features/artefacts). Further, structural graphic features in pictures were searched and 50% of motifs were divided into 6 graphic groups (core imaginations; figure 4). It has been shown, that also rock feature different from menhir-like stones resembling figure/body (e.g. Na Špičáku near Hroznětín, see Chroustovský 2010) or without apparent anthropomorphic head/face (see footnote 10) can represent important symbolic feature.

1) Vznik textu byl podpořen projektem Strategie archeologického výzkumu v Evropě, reg. č. CZ.1.07/2.3.00/20.0036, financovaným z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost prostřednictvím Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR.

Keywords: visual imagination survey, rock features, symbolic significance, phenomenology

1 Úvod

Vše započalo neobvyklou událostí během návštěvy pravěkého areálu na vrchu Tuhošť na Švihovsku. Vrch Tuhošť (k. ú. Lhovice, okr. Klatovy) s převýšením cca 150 m a nadmořskou výškou 600 m n. m. je tvořen proterozoickými fylitickými břidlicemi s buližníkovými vložkami². Vrch tvaru přibližně trojbokého jehlanu má svažitý povrch s minimem menších rovnějších ploch (obr. 1a), na kterém se vyskytují též buližníkové skalky. Zde byl v pozdní době bronzové zbudován areál (cca 1 ha) vymezený valy a příkopy³. O charakteru, rozsahu a intenzitě minulých lidských aktivit uvnitř či v okolí nelze bez rozsáhlejšího a detailního archeologického výzkumu říci nic bližšího. O aktivitách nezanechávajících archeologicky patrné stopy pak lze s jistotou říci ještě méně.

Na úbočí mne zaujala skupina nemnohých, výrazných buližníkových útvarů, u nichž by bylo možno uvažovat o nějaké roli v rámci tehdejšího areálu. Avšak při fotografické dokumentaci se z displeje fotoaparátu „podívala“ jedna tvář naopak na mne (obr. 1b, 3:1). Jelikož jsem v dané chvíli neměl vědomý zájem ani potřebu uvidět nebo promítnout si do daných kamenů nějaké obrazy, vnímal jsem tuto událost jako přicházející zvenci, jako oživení scény ze strany krajiny/místa/kamene.

Toto překvapení mi připomělo pojetí „živé krajiny“, plné spirituálních bytostí a sil známé z etnografických a historických pramenů. Skalní útvary přitahují pozornost společností založených na různých ekonomických, společenských a ideových základech. Ve své přirozené formě i lokalitě, ale též jako součásti antropogenních areálů aktivit. Obecně lze rozlišit dvě základní role, jež hrají v ideologii tradičních společností, přičemž obě jsou spojeny se sférou jinosti⁴: 1) jsou vnímány jako živé bytosti (jejich ztělesnění/zhmotnění či domov), které jsou schopné interakce s lidmi, ale náleží do sféry jiného světa, 2) jsou považovány za materiální entity – označující místa síly či přechodu do jiných světů (tzv. axis mundi) nebo pseudoartefakty vytvořené jinými než lidskými

2) DEMEK, Jaromír et al. 1987, 520

3) Archeologický zájem o vrch Tuhošť se projevil již v 19. století, někteří badatelé jej považovali za historicky známý Vogastisburg, viz ČERNÍN Z CHUDENIC, Eugen, 1865; JIČÍNSKÝ, Karel, 1866; dále např. ČTVERÁK, Vladimír, LUTOVSKÝ, Michal, SLABINA, Miloslav a Lubor SMEJTEK, 2003, s. 172; ŠALDOVÁ, Věra, 1977, s. 142, 148.

4) Sféra jinosti představuje známé prostředí, s nímž jsou udržovány vztahy, avšak nachází se mimo každodenní svět komunitní i svět cizích komunit bez jakýchkoliv vazeb (viz NEUSTUPNÝ, Evžen, 1998).

bytostmi⁵. V obojí roli se mohou stát partnery v komunikačním procesu⁶ (jako odesílatelé, prostředky i příjemci sdělení) s duchovním či posvátným světem.

2 Průzkum vizuální imaginace

2.1 Otázky a cíle

Uvedené skutečnosti mne inspirovaly k otázkám ohledně role skalních útvarů v lidském světě minulém i současném. Především mne zaujal vztah mezi individuálním světem člověka a světem sociálním (interním i externím)⁷. Předpokládejme, že impuls ke konceptualizaci role či smyslu skalních útvarů může vyvstat přirozeně v individuálním světě (např. na základě zážitku, události) nebo může být přijat z externího sociálního světa (importovaný koncept).

V prvním případě vyvstávají otázky ohledně mechanismů upoutání pozornosti člověka a stimulace přirozené schopnosti jeho duše – imaginace. Jaké části či vlastnosti jsou nejvíce atraktivní, výrazné či nápadné? Je skalní útvar atraktivní také pro respondenty, kteří s ním nemají osobní zkušenost a případný symbolický smysl jim není znám? Jaké představy/obrazy/motivy může daný útvar vyvolat? Korespondují motivy s koncepty živých bytostí či pseudoartefaktů?

V případě druhém jde o mechanismy externalizace, sdílení, akceptování a šíření idejí, včetně symbolického smyslu. Lze mezi představami nalézt nějaké společné rysy? Lze předpokládat nějaké strukturální aspekty představ – jádrové představy stojící za jednotlivými motivy?

Nastíněným otázkám se snažím přiblížit v rámci projektu *Obrazy v kameni*, jehož empirickou část tvoří průzkum vizuální imaginace. Průzkum je zaměřen na interakci neobvyklých skalních útvarů a individuálního světa jedinců z hlediska schopnosti upoutání pozornosti a stimulace vizuální imaginace za běžného stavu vědomí. Mezi hlavní cíle patří vymezení škály motivů vztahujících se k vybranému skalnímu útvaru a především hledání strukturujících aspektů/prvků obrazů, určitých „jádrových před-

5) *Pojem pseudoartefakty ve smyslu výtvorů jiných než lidských bytostí viz NEUSTUPNÝ, Evžen, 2001, 2010, s. 147; též CHROUSTOVSKÝ, Luboš, 2010, s. 127–129. K roli skalních útvarů v kosmologii a mytologii např. CARMICHAEL, David L, HUBERT, Jane, REEVES, Brian a Audhild SCHANCHE eds. 1998; BRADLEY, Richard, 2000; ELIADE, Mircea, 2006; TILLEY, Christopher, 1994.*

6) *I pokud odepřeme skalním útvarům intenci, lze je vnímat jako externí okolí, které poskytuje dostatek impulsů („extern“ viz SCHIFFER, Michael B. a Andrea R. MILLER, 1999, s. 12–13, 112).*

7) *Pojmy viz NEUSTUPNÝ, Evžen, 1995, 2010, s. 49–53.*

stav⁸. První část (2008–2009) zaměřenou na skalní útvar podoby menhiru Na Špičáku na jižních svazích Krušných hor (k. ú. Hroznětín, okr. Karlovy Vary) jsem zveřejnil v disertační práci⁸. Zde představuji další dílčí studii (2010–2011) věnovanou útvaru, který mne na téma přivedl.

2.2 Metody

Sběr klíčových grafických dat byl uskutečněn prostřednictvím fotografie skalního útvaru (obr. 1b), pauzovacího papíru a svobodné vůle respondentů. Grafická úprava byla ponechána zcela na respondentech a jejich aktuálních podmínkách. Narozdíl od formálně podobných projektivních testů užívaných v psychologii (např. Rorschach) zde nebyly zohledněny psychologické aspekty respondentů. V rámci analýzy byl každé kresbě (pauzovací papír) přidělen identifikační kód (id 1–n). Základní analytickou jednotkou se stal objekt komponovaný v rámci motivu (objekt i motiv představují interpretační kategorie). Sledována byla atraktivita různých částí skalního povrchu (zóny 1–9; tab. 1). Analýza motivů a objektů a syntéza hledaných pravidelností byla uskutečněna na 2 úrovních: interpretace (klasifikovaná do obecných pojmových kategorií) a grafické ztvárnění (identifikace shodných strukturujících prvků motivů, dle kterých byly zařazeny do specifických grafických skupin). Vizualizace výsledků byla podpořena jednoduchým filmovým zpracováním⁹.

2.3 Výsledky

2.3.1 Respondenti a motivy

Průzkumem bylo osloveno celkem 100 respondentů¹⁰ včetně autora (tab 1, obr. 2a). Věk respondentů se pohyboval v rozmezí 21 až 84 let (obr. 2b). Na základě předchozího projektu (Špičák u Hroznětína) nebyl vyrovnáván poměr pohlaví respondentů a nyní převažovaly ženy (64:36), které tedy dominují i počtu kreseb (65:39; tab. 1).

Celkem bylo získáno 104 kreseb (3 respondenti poskytli více než 1 kresbu), zahrnujících 122 motivů/objektů (v prezentovaném souboru nebylo možné od sebe obě kategorie s jistotou odlišit, proto v následujícím textu v podstatě splývají) nalézajících se na povrchu skalního útvaru (tab. 1 ; všechny kresby jsou součástí filmového dokumentu⁹). Slovní komentáře nebyly systematicky vyžadovány (srovnání verbálního popisu

8) *CHROUSTOVSKÝ, Luboš, 2010, s. 127–145 (kap. 6.5).*

9) *Krátký filmový dokument viz CHROUSTOVSKÝ, Luboš, 2011.*

10) *První skupinou se stali posluchači Univerzity 3. věku, jimž byla v lednu 2010 v rámci přednášky KAR/AROL – Posvátná místa českého pravěku (ve spolupráci s L. Janičkem) nabídnuta účast na průzkumu. Z přibližně 70 posluchačů jich své představy ztvárnilo 40 (id 01–40). Další početnější skupiny tvořili toho roku studenti KAR v rámci kurzů Symbolický smysl artefaktů (PRA4, 19 studentů, id 50–68) a Teoretická archeologie (TA, 14 studentů, id 69–82). Do kategorie ostatní, oslovené v roce 2011, spadají kolegové, přátelé a další respondenti.*

a grafického ztvárnění motivu bylo uskutečněno v předchozí příkladové studii⁸⁾. Pozornost byla nejvíce věnována (téměř) celé ploše povrchu (Z1, Z1+, 81 motivů), méně často pravé části (Z2, Z2+, 18), „oku napravo“ (Z8, 8), středu (Z5, 5), okrajům (Z6, Z7, 4), horní části (Z4, 3), „oku nalevo“ (Z9, 2), levé části (Z3, 1). Nejčastěji byl kreslen motiv jednoduchý s 1 objektem, v 7 případech byly zaznamenány kresby s více objekty, u nichž není vždy zřejmé, zda tvoří samostatné či vícečetné motivy (příklady viz obr. 3:1–5).

Zcela převládajícím motivem/objektem se stal člověk (94 motivů, obr. 3:6–12), nejčastěji ztvárněn jako hlava/obličej v celé či téměř celé ploše (72); mnohem méně často v pravé části (14) a jen několikrát ve středu či v místech „očí“ (8). Pohledem směřují nejčastěji vpřed a zároveň mírně napravo (71), přímo vpřed (13), napravo (5), vpřed nalevo (4) či ojediněle nalevo (1). Odlišné jsou 3 hlavy kreslené z profilu v celé ploše (obr. 4:5) či tělo ženy (obr. 3:12). Míra detailu je velmi rozmanitá, od obličeje načrtnutého jako oči, nos a linie úst až po detailní zobrazení povrchu tváře a hlavy.

Další kategorii tvořily bytosti různého charakteru a podoby (20 motivů, obr. 3:13–15), kreslené v (téměř) celé ploše (5), středu (4), v pravé části (4) či ostatních místech. Pohledem směřují vpřed (6), vpřed a mírně napravo (5) i nalevo (2), zcela vlevo (6) a vpravo (1). Dle komentářů by se jednalo o bohyně a různé zoomorfní či antropomorfní bytosti. Výlučně ženskou kategorií motivů se stala zvířata – medvěd, slon, nosorožec, želva a dvě nespecifikovaná (obr. 3:16–18). Hledí vpřed vpravo či přímo vpravo a zaujímají celý povrch, pravou část či jen zónu 8. Minimální zastoupení motivů shledáváme u další výlučně ženské kategorie přírodní prvek/artefakt – pouze 2 motivy („lebka“ na čele, „slunce či ozubené kolo“ v Z8; obr. 3:2,19).

Výrazný prvek v zóně 8 byl ztvárněn v rámci 109 motivů (tab. 2) nejčastěji jako oko člověka/bytosti (89), mnohem méně jako hlava či jen obličej člověka/bytosti (9), ojediněle jako čelo (4), hřbet (2), krk (1) či tělo (1).

2.3.2 Identifikace grafických skupin

Grafické skupiny byly definovány na základě polohy 3 základních strukturujících prvků (očí, nosu a úst), podskupiny byly vytvářeny dle formy jejich ztvárnění, případně dle zařazení dalších výrazných prvků (např. ucho, krk). Z celkového počtu 122 motivů lze 62 (50,9%) zařadit do 6 grafických skupin (tab. 3, obr. 4). Všechny uvedené skupiny lze považovat za spolehlivé (validované), neboť každá skupina zahrnuje motivy respondentů, kteří spolu nemohli komunikovat, ani se inspirovat již ztvárněnými motivy (tab. 3). Nejčastěji zastoupeným motivem byla hlava člověka (dle komentářů též antropomorfní bytosti) ztvárněná v (téměř) celé ploše skalního útvaru.

Skupinu 1 vymezuje poloha očí (Z8 a Z9), středně velký nos ve středu obličeje a ústa rovnoměrně mezi nosem a bradou (30 motivů). Podskupinu 1a charakterizuje trojúhelné oko (Z8), různé ztvárnění nosu a úst (celkem 13 motivů). V očích mohou být hlavy dalších bytostí (obr. 3:1). Znázorněno bylo též ucho vpravo (5) či vlasy. Podskupinu 1b tvoří hlavy s uzavřenými obrysy očí, avšak oko napravo (Z8) již není výrazně trojúhelné.

né (9 motivů). Ucho vpravo i vlasy pouze ve 4 případech. Podskupina 1c se vyznačuje očima s kruhovými panenkami bez celkových obrysů. Většina z 5 výlučně ženských motivů připomíná hlavu ženy. Ve 3 případech shledáváme náznaky ucha vpravo a ve 4 též vlasy. Podskupina 1d se od předchozí odlišuje nekruhovými panenkami (3 motivy). Vlasy a krk kresleny ve všech případech.

Skupinu 2 odlišuje od skupiny 1 malý nos umístěný více vpravo (8 motivů). Podskupinu 2a tvoří 5 motivů s výraznými očima (Z8 trojúhelné), v jednom případě jsou v nich další 2 obličej. Objevuje se výrazná rýha od čela směrem k temeni (4) a ucho vpravo (2). Podskupina 2b zahrnuje zbývající motivy s očima různých tvarů. Zaznamenáváme krk (2), ucho vpravo (1), obě uši (1) a vlasy (1).

Skupina 3 se od skupiny 1 odlišuje nízkým umístěním úst těsně nad bradou, oči opět v Z8 (víceměně trojúhelník) a Z9, nos uprostřed (13 motivů). Objevuje se též krk (9), vlasy (7) a ucho napravo (6) a ruka pod hlavou (obr. 4:3).

Skupina 4 zahrnuje 7 motivů uzavřené hlavy/obličej v pravé části skalního bloku (Z2) s očima v Z8 a Z9, nosem uprostřed a ústy rovnoměrně mezi nosem a bradou. Podskupinu 4a tvoří 4 motivy s trojúhelným obrysem oka Z8. Ojediněle se v oku Z8 objevuje i hlava zvířete a na čele lebka zvířete (obr. 3:2). Dále kresleno ucho napravo (2) a krk (1). Další 3 motivy podskupiny 4b odlišuje jiné ztvárnění očí – obrysy jiného tvaru (obr. 3:8) či bez obrysů. U všech se objevuje ucho napravo a krk. Neobvyklé jsou složené ruce pod bradou (obr. 3:8) či ruka pod hlavou (obr. 4:4b).

Skupinu 5 tvoří 3 motivy lidské hlavy kreslené jako profil hledící vpravo (obr. 4:5). Shodný je obrys hlavy, umístění nosu a úst. Dva motivy mají také shodně umístěné oko a ucho. Skupina 6 sestává z 2 motivů umístěných v zóně 8 – „slunce/ozubené kolo“ (obr. 3:19) a „hlava ženy“ (obr. 4:6).

3 Diskuse a závěry

Ačkoliv průzkum nebyl proveden v terénu, kde by si respondenti mohli zvolit perspektivu, podmínky osvětlení a další faktory, které by mohly být zkoumány, zvolená „laboratorní“ forma prokázala svou efektivitu z hlediska rychlosti, jednoduchosti a minimálních nákladů. Vybraný skalní útvar se výrazně liší od skalky Na Špičáku u Hroznětína, jež svým menhirovým tvarem a velmi plastickým povrchem svádí k obrazům živých postav. Oproti výrazně antropogenním útvarům¹¹ však stále poskytuje značnou míru volnosti imaginace a interpretace, což demonstrují též výsledky průzkumu. Tento průzkum zahrnul četnější skupinu respondentů pokročilejšího věku (posluchači KAR/AROL, 60–84 let), z nichž se více než po-

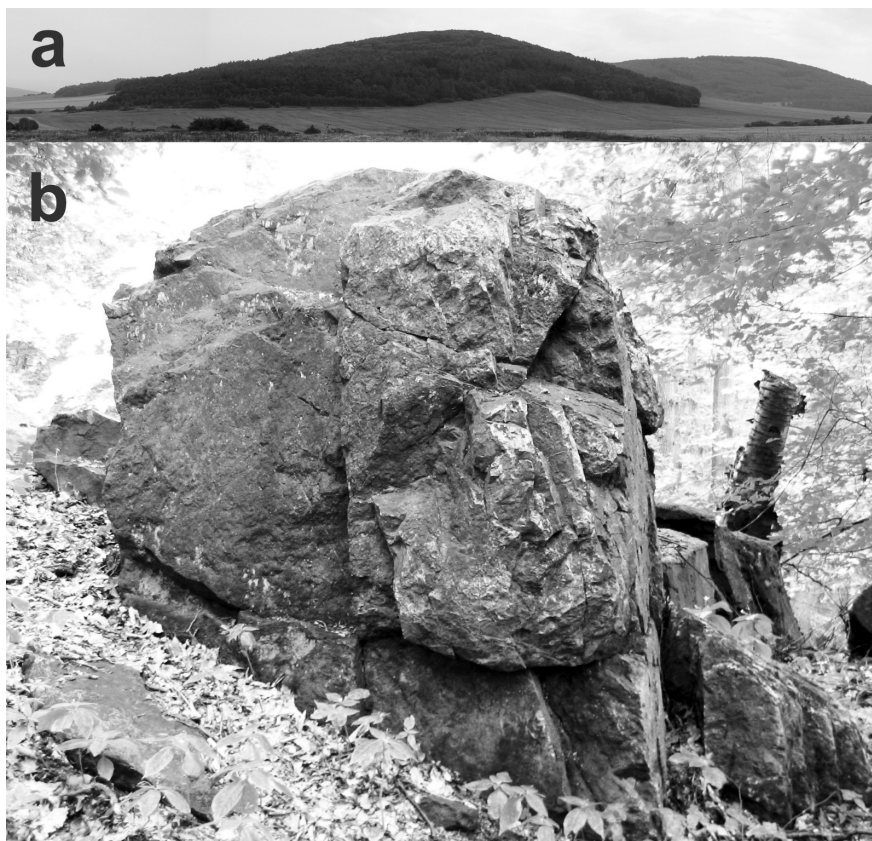
11) Srovnej např. obličej v pískovci u Liběchova na Kokořínsku, viz CÍLEK, Václav, 2005, obr. na s. 147.

lovina zapojila. U ostatních respondentů nebyl průzkum odmítnut a určité obrazy ztvárnili nakonec i ti, kteří zaujali vůči své imaginaci velmi skeptický postoj.

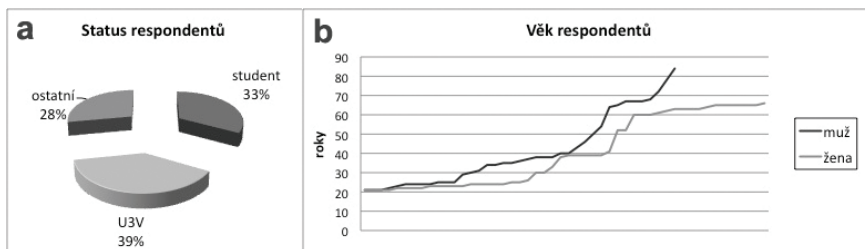
Z hlediska zaznamenané škály motivů zcela převažují hlavy/obličej lidských bytostí, viděné víceméně v celé ploše skalního útvaru. Avšak vyskytly se též odlišné motivy (zvířata, přírodní prvky) a některé motivy či objekty využíly pouze specifické části viditelné plochy útvaru. Tím, že průzkum vždy probíhá v několika etapách, umožňuje průběžně pozorovat nárůst četnosti menšinových a unikátních motivů v souvislosti s nárůstem četnosti respondentů. Se snižující se četností zapojených respondentů se tedy zvyšuje riziko chybných závěrů. Ani realizovaný vzorek 100 respondentů nepovažuji za příliš významný, vzhledem k položeným otázkám je však již dostačující.

Polovinu počtu motivů bylo možno spolehlivě zařadit do 6 základních grafických skupin odrážejících strukturální prvky obrazů (jádrové představy). Respondenti, jejichž motivy spadají do shodné grafické skupiny, by se na své představě či konceptualizaci mohli shodnout na základě vlastního vnímání a imaginace, bez potřeby importovaného konceptu či symbolického smyslu. V případě post-průzkumového sdílení odlišných motivů nebyl zaznamenán respondent, jenž by je nebyl schopen „uvidět“ a „přijmout“.

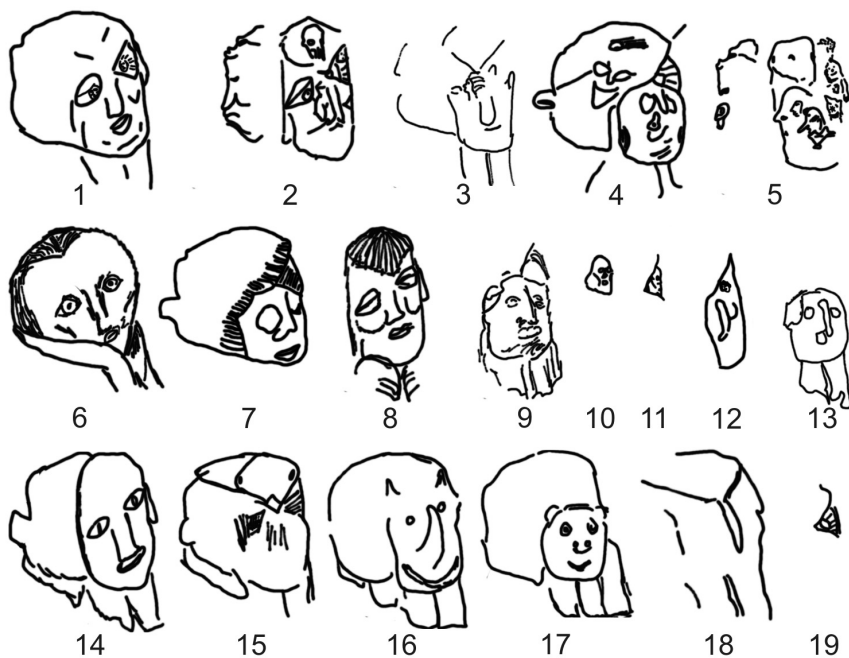
Kromě uvedeného poskytl průzkum příležitost k pozorování vzniku představy a tvorby artefaktu (pro autora i respondenty). Obrazy byly ztvárněny většinou bezprostředně, nedocházelo k výraznějším změnám v průběhu kreslení, jaké byly příležitostně zaznamenány v první studii skalky u Hroznětína. Lze tedy předpokládat, že předložený útvar byl ve srovnání s předchozím jednodušší/čitelnější. Ačkoliv shromážděné motivy nemohou být nijak dávány do souvislosti s představami a koncepty lidí v jakémkoliv období minulosti, uvedené obecné aspekty pozornosti, imaginace, tvorby a sdílení mohou být při úvahách o minulosti využity, zejména v rámci fenomenologie či kognitivní archeologie. Pozornost by mohla být systematicky věnována studiu souvislosti mezi odlišnými formami skalních útvarů, odlišnými transformačními procesy hornin (např. eroze, zlomy) jejich potenciálem pro imaginaci či konceptualizaci, jež se od ní může odvíjet. Výsledky projektu *Obrazy v kameni*, jež dokumentují ohromný potenciál imaginativních schopností, mne postupně vedou k úvahám o tom, že právě schopnost upoutat pozornost a probudit duši člověka k projekci známých či ke tvorbě nových obrazů, může být jedním z aspektů, který vede k pojetí skalních útvarů jakožto entit schopných komunikace. S vědomím, že struktury (zde ve vnímání a imaginaci) odhalené v určitém kulturním prostředí nemohou být nekriticky použity při studiu kultury odlišné, se domnívám, že tyto empirické kroky nás mohou uvolnit od navykého způsobu studia krajiny a jejích prvků a přiblížit k odlišným referenčním rámcům, pro minulou populaci možná bližším.

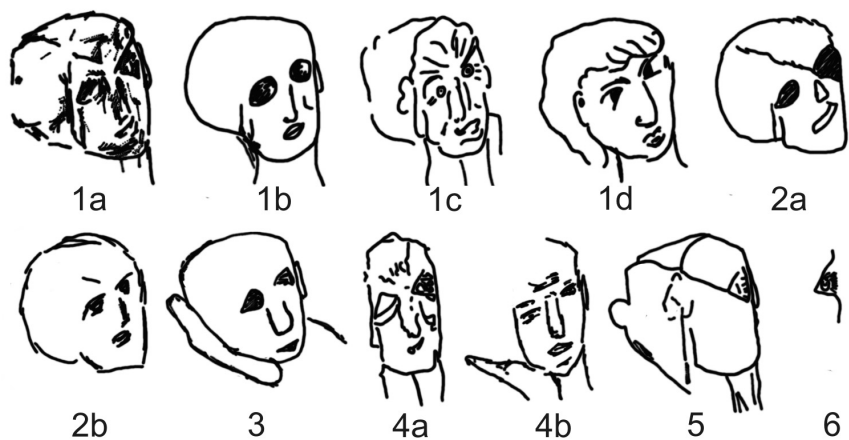
Obr. 1. a) Vrch Tuhošť (k.ú. Lhovice, okres Klatovy), pohled od severu, v pozadí vrch Běleč.
b) Fotografie skalního útvaru předložena respondentům.
Obě fotografie pořídil autor.

Obr. 2. a) Status respondentů. b) Věk respondentů.

Obr. 3. Příklady motivů. Kresby s více objekty, u nichž není vždy zřejmé, zda tvoří samostatné či vícečetné motivy (1–5), motivy člověka/antropogenní bytosti (6–12), bytosti (13–15), zvířete (16–18) a přírodního prvku/artefaktu (19).

Obr. 4. Příklady motivů začleněných do grafických skupin 1–6.

Obrazy v kameni – příklad z vrchu Tuhošť na Švihovsku | Luboš Chroustovský

Tab. 1. Souhrnná tabulka pojmových kategorií. Četnosti respondentů, reakcí, objektů a jejich charakteristik v rámci pojmových kategorií vzhledem k jejich umístění na povrchu útvaru a pohlaví respondentů. Z1 – „hlava“, Z2 – pravá část „hlavy“, Z3 – levá část „hlavy“, Z4 – horní část, Z5 – střed („nos“), Z6 – okraj napravo, Z7 – okraj nalevo, Z8 – „oko“ napravo, Z9 – „oko“ nalevo, + značí přesah do spodních částí útvaru.

	muži	ženy	celkem
respondenti	36	64	100
počet kreseb / motivů (objektů)	39 / 50	65 / 72	104 / 122
OBJEKT ČLOVĚK	39	55	94
zóna 1 / 1+	17 / 10	32 / 13	49 / 23
zóna 2 / 2+	5 / 2	4 / 3	9 / 5
zóna 8 / 9	4 / 1	1 / 1	5 / 2
zóna 5	0	1	1
pohled vpřed	6	7	13
pohled vpřed vlevo / vpravo	4 / 26	0 / 45	4 / 71
pohled vlevo / vpravo	0 / 3	1 / 2	1 / 5
OBJEKT BYTOST (VČETNĚ LEBKY)	11	9	20
zóna 1+	1	3	4
zóna 2 / 2+	0 / 0	1 / 2	1 / 2
zóna 3	0	2	2
zóna 4	2	0	2
zóna 5	3	1	4
zóna 6	2	0	2
zóna 7	1	0	1
zóna 8	2	0	2
pohled vpřed	4	2	6
pohled vpřed vlevo / vpravo	1 / 0	1 / 5	2 / 5
pohled napravo	1	0	1
pohled vlevo / vpravo	5 / 1	1 / 0	6 / 1
OBJEKT ZVÍŘE	0	6	6
zóna 1+	0	4	4
zóna 2+	0	1	1
zóna 8	0	1	1
pohled vpřed	0	1	1
pohled vpřed vpravo	0	5	5
OBJEKT PŘÍRODNÍ PRVEK/ ARTEFAKT	0	2	2
zóna 4	0	1	1
zóna 8	0	1	1

Tab. 2. Četnosti objektů v zóně 8 („oko“ vpravo).

objekt v zóně 8	muž	žena	celkem
tělo / krk / hřbet	1 / 0 / 0	0 / 1 / 2	1 / 1 / 2
hlava / obličej	5 / 1	1 / 2	6 / 3
čelo	4	0	4
levé oko / pravé oko	28 / 3	58 / 0	86 / 3
ozubené kolo/slunce	0	2	2
?	0	1	1
nic	8	5	13
celkem	50	72	122

Tab. 3. Souhrnná tabulka grafických skupin. Srovnání klasifikace motivů do grafických skupin (GS) a pojmových kategorií (člověk, bytost, přírodní prvek/artefakt); zastoupení respondentů na základě pohlaví; seznam identifikátorů (id) motivů náležejících k dané skupině.

GF	člověk	bytost	přírodní prvek/artefakt	muži	ženy	celkem	id 1-104
1a	13	0	0	6	7	13	3, 7, 26, 37, 40, 47-48, 50, 53, 63, 98, 100-101
1b	9	0	0	2	7	9	20, 30, 33, 51, 56-58, 72, 85
1c	4	1	0	0	5	5	16, 18, 34, 38, 89
1d	3	0	0	1	2	3	6, 36, 78
2a	5	0	0	1	4	5	64, 69-70, 80, 104
2b	3	0	0	1	2	3	2, 73, 77
3	12	0	0	4	8	12	5, 10, 14, 44, 61-62, 65-66, 71, 76, 92, 103
4a	4	0	0	0	4	4	60, 68, 90, 97
4b	3	0	0	1	2	3	17, 59, 84
5	3	0	0	2	1	3	9, 31, 93
6	1	0	1	1	1	2	29, 49
celkem	60	1	1	19	43	62	

Poděkování

Srdečné poděkování (ztvárněné předloženým příspěvkem) patří všem respondentům. Za pomoc s průzkumem děkuji zvláště D. Chroustovské, L. Janíčkoví, E. Průchové a L. Vojčekové. Za stručnou, leč podnětnou konzultaci z hlediska kognitivní antropologie děkuji J. Bosterovi. Organizátorkám studentská konference Katedry archeologie ZČU v Plzni s názvem Archeologie bez hranic konané 24.–25. 11. 2011 děkuji za možnost prezentace tohoto příspěvku, který jinak sahá daleko za ony hranice.

Literatura

- BRADLEY, Richard (2000): *An Archaeology of Natural Places*. London, New York: Routledge.
- CARMICHAEL, David L, HUBERT, Jane, REEVES, Brian a Audhild SCHANCHE eds. (1998): *Sacred Sites, Sacred Places. One World Archaeology 23*. London, New York: Routledge.
- CÍLEK, Václav (2005): *Krajiny vnitřní a vnější*. Praha: Dokořán. (originál 2002)
- ČERNÍN Z CHUDENIC, Eugen (1865): Tugost. Historická úvaha. Památky archeologické a místopisné 6: 56–58.
- ČTVERÁK, Vladimír, LUTOVSKÝ Michal, SLABINA, Miloslav a Lubor SMEJTEK (2003): *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha: Libri.
- DEMEK, Jaromír et al. (1987): *Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny*. Praha: Academia.
- ELIADE, Mircea (2006): *Posvátné a profánní*. Praha: Oikúmené. (originál 1957)
- CHROUSTOVSKÝ, Luboš (2010): *Kategorie účelu pravěkých artefaktů*. Rukopis disertační práce. Plzeň: Katedra archeologie FF ZČU.
- CHROUSTOVSKÝ, Luboš (2011): *Obrazy v kameni – příklad z vrchu Tuhošť na Švihovsku*. Images in rock - an example from the hill of Tuhošť near Švihov. Krátký filmový dokument. Plzeň: Katedra archeologie FF ZČU.
- JIČÍNSKÝ, Karel (1868): *Spečené valy na Tuhošti*. Památky archeologické a místopisné 7: 215–216.
- NEUSTUPNÝ, Evžen (1995): *The significance of facts*. *Journal of European Archaeology* 3 (1): 189–212. (<http://www.kar.zcu.cz/texty.php>)
- NEUSTUPNÝ, Evžen (1998): *Structures and events: the theoretical basis of spatial archaeology*, in: Neustupný, Evžen, ed., *Space in Prehistoric Bohemia*, s. 9–44. Praha: Archeologický ústav AV ČR.
- NEUSTUPNÝ, Evžen (2001): *Hlavní problémy prostorové archeologie*, in: Kozłowski, J. a Evžen Neustupný, eds., *Archeologia przestrzeni*, s. 7–26. Krakow – Praha: Polska Akademia Umiejetności, AV ČR.
- NEUSTUPNÝ, Evžen (2010): *Teorie archeologie*. Plzeň: Katedra archeologie FF ZČU.
- SCHIFFER, Michael B. a Andrea R. MILLER (1999): *The Material Life of Human Beings. Artifacts, Behavior, and Communication*. London, New York: Routledge.
- ŠALDOVÁ, Věra (1977): *Sociálně ekonomické podmínky vzniku a funkce hradišť z pozdní doby bronzové v západních Čechách*. Památky archeologické 68: 117–163.
- TILLEY, Christopher (1994): *A Phenomenology of Landscape. Places, Paths and Monuments*. Oxford: Berg Publishers.